

İmgesel-Simgesel Özdeşleşme: İdeal Ego-Ego İdeali

İmgesel ve simgesel özdeşleşme (ideal ego; *Idealich* ile ego ideali; *Ich-ideal*) arasındaki ilişki, Alain Miller'ın deyimiyle, “kurulmuş özdeşleşme ile kurucu özdeşleşme” ilişkisidir. İmgesel özdeşleşme; olmak istediğimiz şeyi temsil eden, içinde kendi kendimize hoş görüldüğümüz imgeyle olan özdeşleşmedir. Simgesel özdeşleşme ise gözlendiğimiz yerle, kendimize hoş görünecek şekilde baktığımız yerle özdeşleşmedir. Bilinen özdeşleşme modellerinin, gençlerin popüler kahramanlarla ya da pop ikonlarıyla oldukları söylenir. Gerçekte özdeşleşmenin temelinde yatan özellik gizlidir ve olumlu bir mefhum olması da gerekmez. Zizek'e göre bu paradoksun ihmalî ciddi siyasi analiz hatalarına yol açmaktadır:

“...1986 Avusturya başkanlık seçimlerinde Waldheim'a muhalefet eden solcular kampanyalarında onun yalnızca şaibeli bir geçmişi olan (muhtemelen savaş suçlarına bulaşmıştı) biri olmakla kalmayıp, bu geçmişi ile hesaplaşmaya hazır olmayan, onunla ilgili önemli sorulardan kaçan -belirgin özelliği travmatik geçmişi işlemeyi reddeden- biri olduğu üzerinde durdular. Ama merkezde yer alan seçmenlerin çoğunluğunun tam da bu özelliklerle özdeşleştiklerini gözden kaçırmışlardı. Soğuk savaş sonrasının Avusturya'sı, varoluşu travmatik Nazi geçmişini işlemeyi reddetme üzerine kurulu olan bir ülkedir bu da Waldheim'ın bizzat geçmişiyle hesaplaşmaktan kaçınmasının seçmenlerin çoğunluğu için özdeşleşilecek bir özellik olduğunu gösterir.”¹

Düşünür, Hitler'in de halk önüne çıktığında kitlelerin onun histerik öfke patlamaları ile özdeşleştiğini, bu sahte performansta kendini bulduğunu söyler: Ona göre sağ ideolojiler, kitlelere özdeşleşilecek yan olarak “zaaf ya da suçluluk hissi” sunmakta oldukça mahirdir. Buradaki hassas ayırım, özdeşleşilen özelliğin ötekinin belli bir başarısızlığı ya da olumsuz bir niteliği de olabileceğidir. Bir diğer hata, imgesel özdeşleşmenin her zaman Öteki'deki belli bir bakış adına yapılan bir özdeşleşme olduğunu gözden kaçırmaktır.² Nitekim nevrotik-histerik özne, kendisini öteki için rol yapan biri olarak yaşamaktadır, imgesel özdeşleşme öteki için varoluştur. Psikanalizin görevi onu, onun için rol yaptığı ötekinin bizzat kendi olduğunu, onun için rol yaptığı nazarla (bakışla) simgesel olarak özdeşleşmiş olduğundan, onun için varoluşunun aslında “kendi için varoluş” olduğunu anlamayla yüzleştirmektir.

¹Bkz. Slavoj Zizek, *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, çev. Tuncay Birkan, 4. Basım, Metis Yayınları, Ağustos 2011, İstanbul, s. 122.

²Burada sorulması gereken sorular; “Özne bu rolü kimin için yapıyor?”, “Özne kendini belli bir imgeyle özdeşleştirirken hangi bakış dikate alıyor?”dur. Özne ile sahnelenen öznenin imgesi arasındaki mesafe, histeriyi (alt türü olarak obsesif nevrozu) anlamak için elzemdir. Bkz., A. g. e., s. 123-124.

Bahsi geçen psikanalitik mekanizma, idealize edilmiş işçi sınıfını dilinden düşürmeyen Stalinizm için de geçerlidir. İşçi imgesi hâkim parti bürokrasisinin bakışı için sahnelenirken elitin hükümlerini meşrulaştırmaya hizmet eder. Komünist olarak adlandırılan siyasi rejimler, olgusal/betimleyici düzeyde son derece müstebit ve baskıcı vakalar yaratsa dahi komünizm, komünistlerin perspektifinde demokrasi ve özgürlüklerde ilerleme anlamına gelir. Kripke'nin terimleriyle ifade edecek olursak: Komünizm olası bütün dünyalar ve karşı olgusal durumlarda, demokrasi ve özgürlüğü adlandırır; bu bağlantının ampirik olarak (olgusal bir duruma göndermede bulunularak) çürütülememesinin nedeni budur. Öyleyse analist dikkatini, ilk bakışta pozitif betimleyici özellikler gösteren adların çoktan “değişmez adlandırıcılar” olarak iş gördüğü noktalara yöneltmelidir.³

Kendimizi görme biçimimiz ile gözlemlendiğimiz nokta arasındaki fark, imgesel ve simgesel arasındaki farka denk düşer. İmgesel ve simgesel özdeşleşme arasında, simgesel özdeşleşmenin hâkimiyeti altında devam eden etkileşimi ya da öznenin verili bir toplumsal (simgesel) alanla bütünleşmesini sağlayan mekanizmayı Lacan, öznenin belli görevler üstlenme biçimi üzerine oluşturmuştur. Nihayetinde psikolojinin temellerine siyaseti yerleştirip ve sonunda her türlü psikolojinin toplumsalla bağlandığı tezi, Lacancı bir tez olarak okunabilir.

Bir dil varlığı olarak insan, onu öteki için temsil eden bir gösterene daimî olarak raptedilmiş, mihlanmıştır. Bu sabitleme edimi sayesinde bir görev üstlenir ve öznelarası ilişkiler ağı içinde bir yer edinebilir. Kritik mesele, bu görevin olumsal-keyfî oluşudur: Performatif doğası öznenin özelliklerine ya da yeteneklerine ithafen açıklanamaz, özne simgesel ağ içerisinde bu yeri niçin işgal ettiğini bilmez. Analiz edilen birey için psikanalitik sürecin son durağı, bu sorudan kurtulduğu, varlığının “*Büyük Öteki*” tarafından haklı çıkarılmadığını kabul ettiği andır. Bu bakımdan psikanalizin doğduğu yerin kadın histerisi olması tesadüfî değildir. Nihayetinde histeri, başarısız bir çağırmanın yarattığı sonuçtan, bu başarısızlığın tanıklığından başka bir şey değildir. Histerik soru, öznenin simgesel özdeşleşmeyi gerçekleştirme, simgesel görevi tamamen ve koşulsuz üstlenme yeteneksizliğinin ifadesidir. *

³ Zizek popüler kültürden verdiği örneklerle konuyu açıklar. Gangsterler dünyasında “Yaralyüz” lakabı, bu yüzün sadece yaralara dolu okduğu anlamına gelmez; aynı zamanda burada “Yaralyüz” diye adlandırılmış ve diyelim ki bütün yaraların estetik ameliyatla kaldınca bile öyle kalacak biriyle karşı karşıya olduğumuzu ima eder. İdeolojik adlandırmalar da aynı biçimde işlemektedir. Bkz. Slavoj Zizek, *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, çev. Tuncay Birkan, 4. Basım, Metis Yayınları, Ağustos 2011, İstanbul, s.125.

* Lacan histerik soruyu, “ben niye senin olduğumu söylediğin şeyim, sorusu olarak yani bende Ötekinin beni (kral, efendi, kan...) olarak çağırmasına, selamlamasına neden olan o artı-nesne nedir?” sorusu olarak formüle eder.

Yonca Gököl, "İngesel-Simgesel Özdeşleşme: İdeal Ego-Ego İdeali"

<https://www.fikirtepedya.com/siyaset/ingesel-simgesel-ozdeslesme-ideal-ego-ego-ideali/>

(Yayın Tarihi: 2 Temmuz 2024).